

שבועית תוספת

גליון שבועי בענייני שמיטה
Weekly newsletter on the subject of shmitta

פרשת נח | חשוון תשפ"ב

גליון 27

שטר שליחות | על יבול הנכרי ומתנגדיו

חתמתם על שטר שליחות? אם לא הזדרזו לעשות זאת! במידה וכבר חתמתם ודאי שאלתם מדוע? בטור שלפניכם נעסוק ברקע שהוביל לשטר שליחות, ולמי הוא מיועד.

התפלה וההתפלה

ה חורף בפתח, ואיתו עונת הגשמים. מי הגשמים היו מאז ומעולם הסמל של עובדי האדמה. החלקאים מחכים לגשם, כך כולם יודעים. ההסבר בזה הוא, שבימים עברו לא היו מקורות מים נגישים, וגם באיזורים רטובים היה קושי בלהשקות את כל השדה בצורה ידנית ומדוייקת, פעולה שדורשת מאמץ רב. יש מקומות שהיו חוצצים תעלות בקרקע, כדי להעביר את המים מהנהר לשדה. אך גם הם היו בסכנת קריסה, וכן היה קשה לפזר את המים על פני כל השדה. משום שהרוב היה נספג בתחילה, וקצה השדה נותר מיובש. נמצא איפוא, שהגשם הוא הפתרון המושלם להשקיה מפוזרת ואחידה.

הגשם לא עוזר רק לחלקאים, ועיקר שימושיו למי שתיה. בזמן הגשמים היו פותחים את הבורות, ופורסים כלים כדי לקבל את מי הגשמים. מובן לכל, שהגשם הוא הדבר שמחיה את האדם. וזו הסיבה שאנו מזכירים ומבקשים על כך בכל תפילה. כי ללא הגשמים העולם לא יכול להתקיים.

עד שהגיעו המים המותפלים!

כיום רוב מי השתיה בארץ ישראל, הינם מותפלים, גם החלקאים נהנים ממים מטהורים, במחירים מוזלים. נוצר מצב כביכול, שאין עוד צפיה וכמיהה למי הגשמים. ענף החקלאות מצוייד במערכות השקיה מודרנית, צינורות תת קרקעיים, שמזינים את הצמח בדיוק מירבי. בעוד שבוע אנחנו נתחיל לבקש 'ותן טל ומטר לברכה', השאלה היא, מה עומד לנגד עינינו, התפילה או ההתפלה.

בפרשת השבוע אנו רואים את התנהגותו של דור המבול, ואת העונש שבא עליהם בסוף. ועליהם נאמר הפסוק באיוב (כא יד- <<<

באים לרשותו. מגדולי החולקים מצאנו את הכפתור ופרח (סימן מז) המבי"ט (א, יא), וכן בנו המהרי"ט (א, מג) שהאריך בביאור דעת אביו. לשיטה הזו יוצאת חומרא מחד, אך קולא מאידך. צד החומרא היא, שאסור לקנות ירקות מן הנכרי, משום שהם אסורים באיסור סחורה כמו שדה של ישראל. כמו כן פירות הנלקחים משדה נכרי, חייבים להשמר בקדושת שביעית. מצד שני נמצאת קולא בכך, שאין תורת מעשרות בפירות הללו, מאחר והגם קדושים בקדושת שביעית.

בשו"ת אבנת רוכל (סימן כה) פוסק הבית יוסף למעשה, שמותר לאכול יבול נכרי ללא קדושה. הוראתו התקבלה בקרב חכמי צפת, ואף החרומו את המחמיר לנהוג בפירות קדושה. וכך לשון מרן: "אמר הר"י משה מטרנאני אגרת זאת השנית רצה לעשות מעשה כדבריו בשמטה שעברה ומיחו בידו ובשמטה זו שהיא שנת השל"ד הקשה את רוחו ואמץ את לבבו לתקוע עצמו לעשות מעשה כדבריו ועיינו בדבריו הראשונים והאחרונים וראו שאין בהם ממש והכריזו בבתי כנסיות בגזרת נדוי שכלם יפרישו תרומות ומעשרות מפירות הגוי שנתמרחו ביד ישראל בשביעית כמו בשאר שנים נאם הצעיר יוסף קארו". דעתו של הבית יוסף התקבלה כמנהג ארץ ישראל.

כאשר התיישב מרן החזון איש במושבה בני ברק, רווח מנהג ירושלים לאכול את יבול הנכרי ללא קדושת שביעית. הדברים קיבלו תוקף לאורך כל השנים על ידי רבני ארץ ישראל, כדוגמת בעל פאת השולחן (כג, כט) והחיד"א (ברכי יוסף שלא, י). אולם מרן החזון איש עורר על כך בספרו (סימן כ' ס"ק ז), שיש לדבוק בדעת המבי"ט, ונהוג קדושה ביבול נכרי. בדבריו ציין למהרי"ק (הובא בכס"מ שם), שיש קדושה בפירות נכרי. וכן ציין למהרי"ט (שם) שהעיד כי הבית יוסף חזר בו מן החרם. מלבד זאת שולח החזון איש לעיין בדברי החרדים, ובספר השל"ה, מהם משמע שהבית יוסף חזר בו. לאור זאת מחדש החזון א

ב ימים אלו תראו יותר מתמיד, מודעות הקוראות לכם לחתום על שטר שליחות. מה זה שטר שליחות, ואיך הוא עובד? ובכן, שטר שליחות הוא מסמך שנועד להציל אותנו מאיסור סחורה בפירות שביעית. ובכדי לדעת איך הוא עובד, כדאי להקדים הקדמה קצרה.

בשנת תרצ"ה, עלה ארצה מרן החזון איש. בתקופה היא התרכז היישוב היהודי החרדי בירושלים, ועוד קצת בצפון כמו צפת, וטבריה. אנשי ארץ ישראל המשיכו את מנהג אבותיהם, לפי מנהג ירושלים. אחד מההליכות שנהגו באותם ימים, היה אכילת פירות וירקות שגדלו אצל נכרים בשמיטה ללא קדושה. את הדברים הביא הרמב"ם (שמיטה ויובל ד, כט) וכך לשונו: "עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרין, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והעכו"ם אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם". מבואר בדברי הרמב"ם, שמותר לאכול ירקות הגדלים באדמה של נכרי. וכן ביאר הבית יוסף בכסף משנה על המקום.

אך רבים מבני תקופתו של הבית יוסף חלקו, וסברו שיבול הגדל בשדות נכרים - אסור באכילה. ונאמרו בזה מספר טעמים. יש שתלו זאת בחוסר יכולת מצד הנכרי להפקיע את קדושת השביעית. יש שאמרו שהיהודי שב להתחייב משעה שהירקות

מושג בשביעית | טיוב

מונח זה נסוב על דברי המשנה בפרק ד' (משנה ב') 'שדה שנדיירה' טיוב הינה חרישה, אך נחלקו בכך בני בבל ובני ארץ ישראל. יש שסברו שטיוב הינה חרישה אחת שאדם עושה בשדהו. אך יש הסוברים שטיוב הינה חרישה כפולה המטיבה את הזריעה העתידית. (ירושלמי שביעית ד, ב) נחלקו באחרונים האם אכן דברי הירושלמי והבבלי עומדים במחלוקת או שבני ארץ ישראל דברו באופן שיש אונס, ואילו בני בבל עסקו באופן הרגיל. נחלקו הראשונים האם טיוב הינה מלאכה מן התורה או מדרבנן. יש הסוברים שטיוב הינה מלאכת זיבול ולשיטתם זו מלאכה מדרבנן (רש"י גיטין סב). ויש החולקים שטיוב הינה חרישה יתירה, ומשום כך אסורה מן התורה (תוס' שם)

הידעת?
הציטוט השבועי לקוח מהשורה האחרונה בספרו של החזון איש על שביעית

הברה חשונה:
כל המובא בגליון זה נאמר לצורך חידוד הלומדים ואין לפסוק מכך הלכה כלל!
לכל שאלה יש להתייעץ עם מורה הוראה.

להצלחת צבי הירש ליב בו שרה לאה לזוג הגון במהרה ולס"ד בכל העניינים.

טו): **“וַיֹּאמְרוּ לְאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפְצָנוּ. מִה שֶׁ-דִּי פִי נִעְבְּדֶנּוּ וְזִמָּה נוֹעִיל פִּי נִפְגַּע בּוֹ.”** ומסבירה הגמרא בגמרא בסנהדרין (קח). שדור המבול אמרו, 'כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים - יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהן'. ומחדש המהרש"א (ד"ה וכו'רגע). שדור המבול האמין שיש הקב"ה, ולא היה להם כל פקפוק שהקב"ה ברא את העולם. אך לאחר שהקב"ה השפיע עליהם טובה, שסיפק להם מעיינות ומקורות מים, הם חשו בטוחים מספיק כדי לכפור בטובת הקב"ה. ולכן אמרו, שאין עוד צורך בגשמים.

כתוב כאן דבר נורא. כאשר אדם לא מרגיש שהוא תלוי בידי ה', הרי מעורר את מידת הדין. כמו שכתב רש"י (בראשית ו, ו) **“נִהַפְכָה מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל מְקוֹם מַמְדַת רַחֲמִים לַמַּדַת הַדִּין”**. ומבואר, שהאדם צריך להכיר במתנת ה' גם היא מתקבלת בצורה טבעית. ולמרות שכיום חסר לנו בתחושת הכמיהה לגשם, עדיין עלינו להכיר בטובת ה', שסיפק לנו את מי השתיה בנוחות ובקלות.

הכל כשר פה?

לפני שאתם קונים ירקות, בוודאי תחפשו את מודעת ההכשר המעידה על כשרות הירקות. אבל צריך לדעת, שגם לאחר התנוססות החותמת, יש לפקוח עין על כמה נקודות.

התאריך. וועדות הכשרות מציינות את התאריך באופן בולט, כדי לתת סימן היכר לפירות המותרים, ולמנוע טעויות. התאריך מתעדכן בקביעות, ועל כן יש לוודאות שהוא תואם ליום בו אתם רוכשים את הירקות.

המיקום. בחנויות גדולות ניתן למצוא את אותו ירק בשני מקומות. ולפעמים הזיהוי היחיד לפירות המותרים, מוצג בשלט זעיר שנתלש כעבור זמן קצר. לכן באחריות הקונה לברר את המין הכשר, ולברור את האסור.

האחריות. יש ועדות כשרות שלא מחייבת את המוכרים לסלק את הסחורה שיש בה חשש. וכך ניתן למצוא יבול כשר, לצד כזה שאינו. מענין לציין שהחזון איש דרש מהמוכרים שלא למכור בחנות סחורה שאינה כפי הוראתו. ועדות לכך מצאנו בנוסח שתיקן, **“בחנות הזאת נמצאים רק פירות וירקות וכו' כפי שהם מבוארים בס' שמיטת קרקעות”**

שלושה חידושים. א.) יבול נכרי קדוש בקדושת שביעית. ב.) אסור לעבוד בשדה נכרי, ג.) פירות הגדלים בשדהו חייבים במעשרות ללא ברכה מחמת הספק.

הנוהגים כשיטת הבית יוסף, יכולים לקנות יבול נכרי ללא כל הרשאה. אך לאחר שהחזון איש הכריע כשיטת המבי"ט, יש קדושה ביבול נכרי, ומשום כך יש איסור לסחור בפירות הללו. בכלל זה אסור לשלם כסף תמורת פירות וירקות אלו, מאחר והתורה אמרה **“כל תבואתה לאכל”** ודרשו במדרש, לאכלה ולא לסחורה (א"ה סוכה לט.). ובכדי לאפשר אספקת פירות נכרי נוצר כתב השליחות.

כתב שליחות - פתרון לאיסור סחורה

‘והתקין מרן חנות (או חנויות) שמיטה בשליחות’ כך כתב בדרך אמונה (ו, יח). החזון איש דואג שבני התורה יוכלו לרכוש ירקות מחנות מיוחדת באמצעות שליחות. ענין השליחות הוא, שהקונה שולח את המוכר לקנות עבורו ירקות מהנכרי. נמצא שהכסף שמקבל המוכר, אינו רווח בעבור הסחורה, אלא רק מעין העברת כספים בין הקונה לנכרי.

פתרון זה מופיע במשנה בשביעית (ח, ד) **‘האומר לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר’** ומסביר בירושלמי 'שאינו אלא כנותן לו שכר רגלו'. זאת אומרת, התשלום הוא רק בעבור דמי הנכרי, והטרחה. לצורך כך היה צורך לנסח את השליחות בין הקונה למוכר. ובמידה ויש אדם נוסף, יש לקבוע שליחות גם בינו לבין המוכר.

נוסח כתב השליחות המקורי, נוסח על ידי מרן החזון איש בשנת תש"ה, והוא כולל בתוכו ארבע החלטות יסוד: א.) שליחות מפורשת של הקונה, ונתינת כח ונאמנות למוכר. ב.) הקפדה של המוכר לספק סחורה מותרת. ג.) שהאחריות כולה תהיה על הקונה, גם אם הסחורה הופסדה ד.) קביעת דמי הטרחה מראש על ידי המוכר, שהיא בסביבות 25% מדמי התשלום.

גם המוכר צריך להנפיק הוראת שליחות מפורשת בינו לבין הספק שמביא את הסחורה מהמגדלים. כמו כן, עליו לאשר את ההסכם בינו לבין הקונה. את הדברים הללו ניתן להציע בפני הקונים, ואת זה קבע החזון איש בשם, **‘תקנת החנות’**. והיא כוללת בתוכה עוד מספר הוראות. א.) הקונה מתחייב בתשלום משעת משיכת הסחורה. ב.) אישור כשרות לכל הסחורה בחנות. ג.) גילוי דעת לרבים, שאין זו סחורה אלא שליחות ד.) היתר לכל מי שלא חתם על כתב השליחות.

בנוסחאות נוספות שיש בידנו, ניתן לראות שהחזון איש הוסיף מספר סעיפים, כדי למנוע עיכובים בפתרון השליחות. א.) בכלל זה הסכמה של שני הצדדים שלא לדרוש זה מזה דו"ח הוצאות. ב.) התחייבות של המוכר לא לסחור. ג.) התחייבות של המוכר לעשות השתדלות להשיג את הסחורה עבור הקונים. נראה לומר, שהתחייבות זו באה לאחר שהמוכר לא הסכים להסדר השליחות, במידה ואין לו התחייבות שיקנו ממנו מספר קונים קבוע. על כן נדרשה התחייבות מצד הקונים. אך גם הם לא יכלו להתחייב, כי אפשר שלבסוף המוכר לא יצליח להשיג. על כן בא סעיף זה, להניח את דעתם.

בהנחיית החזון איש נוצר מצב, שגם שומרי המצוות קלה כבחמורה יוכלו לקנות סחורה כשירה לא חשש. אלא שמאז ועד ימינו התחוללו מספר שינויים.

יבול נכרי בזמן הזה

חשוב לדעת שבתקופת הבית יוסף, מרבית ממגדלי הפירות והירקות היו נכרים. וכך גם כתב המבי"ט (א, יא) **‘עכשיו שרוב פירותינו בא"י משל גוים’**. ומבואר שרוב היבול בשוק הגיע משדות של נכרים. תופעה זו המשיכה שנים רבות, והייתה קיימת עד לא מזמן. בימים בהם היה רוב נכרי בארץ, שוקי הארץ היו מוצפים בפירות נכרים. היה בזה בשורה טובה לשומרי שמיטה, משום שבכך יכלו כולם לקנות מהם פירות וירקות בשנת השמיטה.

אך היה עוד יתרון בזמינות של יבולי נכרי - לא היה חשש אמירה לנכרי. הרי גויים לא מצוים על השביעית, ומותר להם לעבוד באדמתו בשביעית. במידה והנכרי עובד בשדהו בכל מצב, אין איסור לקנות ממנו בשביעית. מכיון שהוא לא עשה זאת בשביל היהודי. אך כאשר יהודי אומר לו במפורש, באנו לנידון אמירה לנכרי בדבר האסור ליהודי. עיקר הסוגיא במשנה בשביעית (ד, ב) ובגמרא בבבא מציעא (צ.). בגמרא הנזכרת נחלקו רש"י והתוספות עם כמה תירוצים, על איסור אמירה בשאר איסורי תורה.

כיום המצב הוא, שמרבית מגידולי הירק באים מקרקע יהודית. כאשר מגיעה שנת השמיטה, וכעת יש לחפש מגדלים נוכרים שיספקו את הסחורה. על מערכות הכשרות להשיג אלפי טונות לאורך כל השנה, דבר זה מצריך חתימת חוזים עם הנכרי, בו הוא מתחייב לספק את הכמות הנדרשת בהתחייבות. במידה ונחתם הסכם כזה, הרי זה בכלל אמירה לנכרי, ויש אכן שהקילו בשביעית דרבנן, אך יש מצדדים לאסור. ומכאן באה הנהגת תלמידי החזון איש להמנע מקניית יבול נכרי, ולהשתדל לקנות יבול חו"ל או שיטת.

לאחר ההבנה הראשונית של שטר המכירה, עולות מספר שאלות על אופן פעולתו של שטר הזה. נביא כמה מהם בקיצור. א.) כיצד השטר לא מחייב את החותם לקנות את הסחורה? ב.) כיצד השטר מועיל לדבר שלא בא לעולם? ג.) מדוע לא מועילה שליחות בכתב? ד.) היאך מותר למכור פירות וירקות לאדם שלא חתם על שטר השליחות. ה.) האם שטר השליחות מועיל גם לרכישת קטן? ו.) כיצד ניתן לדעת אם המוכר חתם אף הוא על שטר השליחות. ז.) מדוע המוכר צריך לקבל אחריות מול הסיטונאי למרות שהוא רק שליח של הקונים. ח.) מדוע סמך החזון איש על שטר שליחות, ולא על מכירת חמץ. **התשובות לשאלות הללו יופיעו בס"ד בגליונות הבאים. המעוניינים לפרסם ישלחו מייל למערכת.**